

Література

1. Шевченко В. В. Визначення раціональних параметрів координованого управління дорожнім рухом на міських магістралях : дис. ... докт. філ. : 275.03 Харків, 2023. 224 с.
2. URL: <https://corporate.tomtom.com/static-files/8fd1d5d2-0ecb-47b6-97b7-9c8017df91c2>. (дата звернення 22.05.2023).

ПОЛІПШЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДВИГУНІВ З ІСКРОВИМ ЗАПАЛЮВАННЯМ В РЕЖИМАХ ПОВНИХ НАВАНТАЖЕНЬ ДОБАВКОЮ ЗАКИСУ АЗОТУ ДО ПОВІТРЯНОГО ЗАРЯДУ

Гутаревич Юрій Феодосійович, д.т.н., професор,
Національний транспортний університет,
e-mail: yugutarevich@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4939-4384
Гора Микола Дмитрович, аспірант,
ДП «ДержавтотрансНДІпроект», Київ, Україна,
e-mail: mgora@insat.org.ua, ORCID: 0000-0002-1574-3080

В умовах руху автомобілів, які характеризуються значною кількістю інтенсивних розгонів і гальмувань [1] важливим є підвищення динамічних показників автомобіля, які залежать від максимальних енергетичних показників автомобільного двигуна [2]. Одним з методів підвищення цих показників є добавка закису азоту до повітряного заряду двигунів з іскровим запалюванням. В тезах викладено результати теоретичних досліджень впливу добавки закису азоту на величину середнього індикаторного тиску p_i , який є однією з оцінок енергетичних показників двигуна.

Відома залежність p_i від параметрів робочого циклу і показників роботи двигуна:

$$p_i = \frac{\eta_i}{\alpha} \cdot \frac{\rho'_{\text{пов}}}{l_0} \cdot \eta_v \cdot H_u, \quad (1)$$

де: η_i – індикаторний к.к.д.; α – коефіцієнт надміру повітря; $\rho'_{\text{пов}}$ – густина свіжого заряду на впуску в циліндри з врахуванням добавки закису азоту, кг/м³; l_0 – теоретично необхідна кількість повітря для згорання одиниці маси палива, кг/кг; η_v – коефіцієнт наповнення; H_u – нижча теплота згорання палива, МДж/кг.

Прийняли наступну методику проведення теоретичного дослідження впливу добавки закису азоту до повітряного заряду на енергетичні показники двигуна з іскровим запалюванням. З використанням експериментальних даних обґрунтували ті параметри, які є незмінними при використанні добавки, визна-

чили ті параметри, які змінюються при добавці закису азоту різної величини і за формулою (1) розраховали p_i . Так як при визначенні показників двигуна з добавкою закису азоту основні фактори, які впливають на η_i , залишаються незмінними, зокрема основний з них коефіцієнт надміру повітря $\alpha = 0,88$, відношення $\frac{\eta_i}{\alpha}$ можна вважати незмінним. Його величину визначили за результатами експериментальних досліджень двигуна Opel моделі C30NE, який обладнано системою впорскування бензину, зворотним зв'язком і каталітичним нейтралізатором [3]. За відомими формулами розраховали показники двигуна за роботи по швидкісній зовнішній характеристиці: середнього ефективного тиску $p_e(n)$ (рис. 1) середнього тиску механічних втрат $p_m(n)$ [4], середнього індикаторного тиску $p_i(n)$.

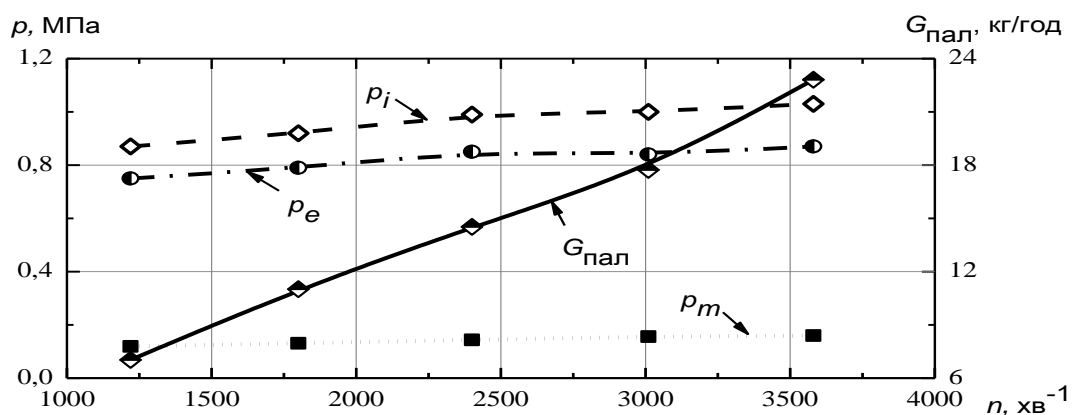

Рисунок 1 – Залежність енергетичних показників робочого циклу і годинної витрати бензину від частоти обертання двигуна 6Ч9,5/6,98 за роботи з повним навантаженням

З використанням експериментальних залежностей годинної витрати бензину $G_{\text{пал}}(n)$, коефіцієнту надміру повітря $\alpha(n)$ розраховали залежність $\eta_i(n)$ і $\frac{\eta_i}{\alpha}$ (рис. 2), встановили, що максимальне значення $(\frac{\eta_i}{\alpha})_{\text{макс.}} = 0,397$ має місце при частоті обертання 3000 xв^{-1} і складі бензо-повітряної суміші $\alpha = 0,88$. Цей режим роботи був прийнятий в подальших розрахунках. В цьому режимі експериментально визначений коефіцієнт наповнення $\eta_v = 0,71$. Нижчу теплоту згорання прийняли $H_u = 0,88 \text{ МДж/кг}$. Змінними параметрами в формулі (1) є $\rho'_{\text{пов}}$ і l_0 , величини яких залежать від величини добавки закису азоту до повітря на впуску в циліндри двигуна.

Якщо добавку не використовують, для нормальних технічних умов ($p_0 = 1,013 \text{ бар}$, $T_0 = 288 \text{ К}$) густину повітря і закису азоту визначали з рівняння стану для ідеального газу

$$\rho = \frac{p_0}{R \cdot T_0}, \quad (2)$$

де R – газова стала, для повітря $R_{\text{пов}} = 287$ Дж/кг·град, для закису азоту $R_{N_2O} = 188,9$ Дж/кг·град.

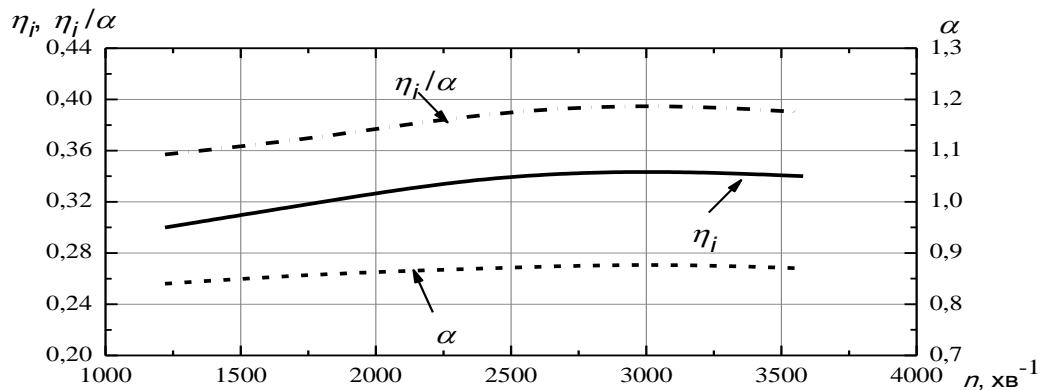

Рисунок 2 – Залежність показників робочого циклу від частоти обертання двигуна 6Ч9,5/6,98 за роботи з повним навантаженням

З використанням формули (2) визначили густину повітря і закису азоту: $\rho_{\text{пов}} = 1,225$ кг/м³, $\rho_{N_2O} = 1,86$ кг/м³. Для об'ємного вмісту закису азоту в повітряному заряді $r_{N_2O} = 0 \rightarrow \rho'_{\text{пов}} = 1,225$ кг/м³; для $r_{N_2O} = 0,1$ (10%) $\rightarrow \rho'_{\text{пов}} = 1,29$ кг/м³; для $r_{N_2O} = 0,2$ (20%) $\rightarrow \rho'_{\text{пов}} = 1,35$ кг/м³.

Так як в процесі експериментальних досліджень витрати повітря і закису азоту вимірюють в об'ємних одиницях і склад суміші повітря і закису азоту задають в об'ємних частках або відсотках, необхідно визначити співвідношення між масовими і об'ємними частками

$$g_{\text{пов}} = \frac{\mu_i \cdot r_i}{\sum \mu_i \cdot r_i}; \quad g_{\text{пов}} = \frac{28,93 \cdot r_{\text{пов}}}{28,93 \cdot r_{\text{пов}} + 44 \cdot r_{N_2O}}; \quad g_{N_2O} = \frac{44 \cdot r_{N_2O}}{28,93 \cdot r_{\text{пов}} + 44 \cdot r_{N_2O}}. \quad (3)$$

Для $r_{N_2O} = 0 \rightarrow g_{\text{пов}} = 1,0$, $g_{N_2O} = 0$; для $r_{N_2O} = 0,1$ (10%) $\rightarrow g_{\text{пов}} = 0,856$, $g_{N_2O} = 0,144$; для $r_{N_2O} = 0,2$ (20%) $\rightarrow g_{\text{пов}} = 0,725$, $g_{N_2O} = 0,275$.

Теоретичну кількість свіжого заряду – суміші повітря і закису азоту для згорання одиниці маси палива розраховували за залежністю

$$l_0 = \frac{1}{g_{O_2}} \cdot \left(\frac{8}{3}C + 8H - O_2 \right), \quad (4)$$

де g_{O_2} – масова частка кисню в суміші (кг/кг); С, Н, O_2 – масові частки вуглецю, водню, кисню в паливі (кг/кг). С = 0,855, Н = 0,145, $O_2 = 0$.

Масову частку кисню в суміші розраховували за формулою

$$g_{O_2} = g_{O_2\text{пов}} \cdot g_{\text{пов}} + g_{O_2N_2O} \cdot g_{N_2O}, \quad (5)$$

де $g_{O_2\text{пов}}$ і $g_{O_2N_2O}$ – масові частки кисню в повітрі, кг/кг ($g_{O_2\text{пов}} = 0,232$) та закису азоту ($g_{O_2N_2O} = 0,364$).

Для $r_{N_2O} = 0 \rightarrow g_{O_{2\text{сум}}} = 0,232$; для $r_{N_2O} = 0,1 \rightarrow g_{O_{2\text{сум}}} = 0,251$; для $r_{N_2O} = 0,2 \rightarrow g_{O_{2\text{сум}}} = 0,2683$.

За формулою (4) отримали: для $r_{N_2O} = 0 \rightarrow l_0 = 14,83$; для $r_{N_2O} = 0,1 \rightarrow l_0 = 13,7$; для $r_{N_2O} = 0,2 \rightarrow l_0 = 12,82$.

Відношення $\frac{\rho'_{\text{пов}}}{l_0}$, яке входить в формулу (1), в залежності від вмісту закису азоту дорівнює: для $r_{N_2O} = 0 \rightarrow \frac{\rho'_{\text{пов}}}{l_0} = 0,0826$; для $r_{N_2O} = 0,1 \rightarrow \frac{\rho'_{\text{пов}}}{l_0} = 0,0941$; для $r_{N_2O} = 0,2 \rightarrow \frac{\rho'_{\text{пов}}}{l_0} = 0,1053$.

Розраховані за формулою (1) величини середнього індикаторного тиску, які можна очікувати при різній величині добавки закису азоту (залежність $p_i(r_{N_2O})$), показані на рис. 3.

Для $r_{N_2O} = 0 \rightarrow p_i = 1,01$ МПа; для $r_{N_2O} = 0,1 \rightarrow p_i = 1,15$ МПа; для $r_{N_2O} = 0,2 \rightarrow p_i = 1,29$ МПа.

Достовірність проведених розрахунків перевірили співставленням величини p_i при $r_{N_2O} = 0$ з отриманою в експерименті ($p_{i\text{експ}}$) за роботи двигуна з частотою 3000 хв^{-1} . Для виміряних при вказаній частоті величин крутного моменту ($M_k = 201,74 \text{ Н}\cdot\text{м}$), моменту механічних втрат ($M_m = 37 \text{ Н}\cdot\text{м}$), і відповідно розрахованого індикаторного моменту ($M_i = 238,7 \text{ Н}\cdot\text{м}$) для $r_{N_2O} = 0$ отримали:

$$p_{i\text{експ}} = \frac{M_i \cdot \pi \cdot \tau}{V_d} \cdot 10^{-3} = \frac{238,7 \cdot 3,14 \cdot 4}{3} \cdot 10^{-3} = 0,999 \text{ (МПа)} \quad (6)$$

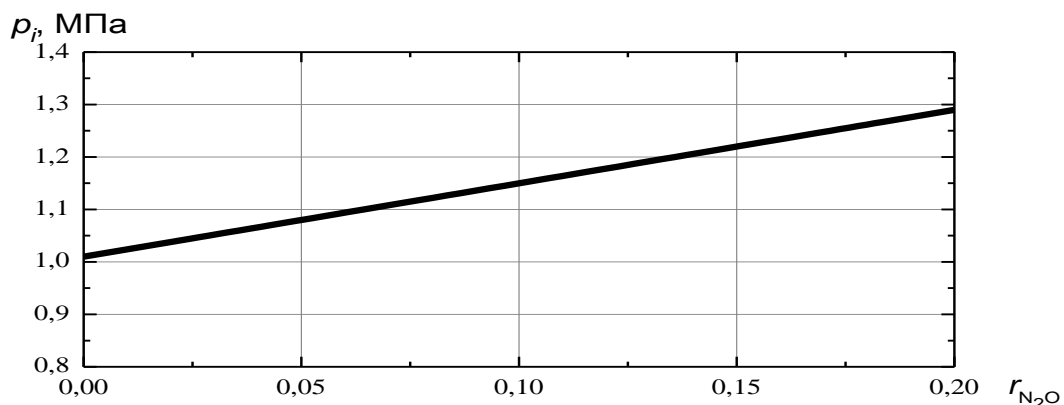

Рисунок 3 – Залежність середнього індикаторного тиску від об'ємного вмісту закису азоту в свіжому заряді двигуна з іскровим запалюванням за роботи на паливо-повітряній суміші при $\alpha = 0,88$

Розрахована величина p_i і експериментальна $p_{i\text{експ}}$ практично співпадають. Таким чином можна очікувати, що добавка закису азоту в кількості

$r_{N_2O} = 0,1$ об'єм. збільшить енергетичні показники при незмінному складі паливо-повітряної суміші ($\alpha \approx 0,88$) в $\frac{1,15}{1,01} = 1,138$ рази, добавка $r_{N_2O} = 0,2$ об'єм. в $\frac{1,29}{1,01} = 1,277$ рази. Можливість використання таких добавок з точки зору міцності деталей (підвищення тиску і температури) буде визначено експериментально.

Література

Провести дослідження впливу особливостей конструкції нових типів колісних транспортних засобів та сучасних умов експлуатації на споживання палива і мастильних матеріалів з метою вдосконалення чинної системи нормування: звіт про НДР / ДП «ДержавтотрансНДІпроект». – Київ, 2009.

Гаркуша Ю.В. Поліпшення енергетичних показників і паливної економічності бензинового двигуна в режимах повних навантажень: дис.. канд. техн. наук: 05.05.03/ Гаркуша Юхим Володимирович; Нац. транс. ун-т. – К. 2010. – 146 с.

Дядченко В.Л. Покращення паливної економічності багатоциліндрових двигунів з впорскуванням бензину в режимах малих навантажень і холостого ходу: дис.. канд. техн. наук: 05.05.03/ Дядченко Вячеслав Леонідович; Нац. транс. ун-т. – К., 2010. – 172 с.

Сирота О.В. Покращення паливної економічності і екологічних показників багатоциліндрового бензинового двигуна застосуванням комбінованого методу регулювання потужності: дис.. канд. техн. наук: 05.05.03/ Сирота Олександр Вадимович; Нац. транс. ун-т. – К., 2011. – 182 с.

ВПЛИВ АВТОТРАКТОРНОГО ПАРКУ НА НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Лемішко Дар'я Сергіївна, асистент кафедри тракторів,
автомобілів та біоенергоресурсів,

Національний університет біоресурсів та природокористування України,
e-mail: lemishko.dasha@nubip.edu.ua, ORCID: 0009-0008-9539-8627

В даний час у світі налічується близько 1,5 млрд одиниць автотранспортної техніки і її кількість збільшується на 50 млн одиниць на рік. Дана техніка, працюючи в контактi з навколишнім середовищем, піддає її техногенному впливу, що у свою чергу веде до значної зміни природних екологічних систем: ґрунту – розвиток водної та вітрової ерозії, ущільнення та розпилення ґрунту, забруднення пестицидами та мінеральними добривами, зниження гумусу – як наслідок – зменшення врожайності сільсько-господарських культур; водойм – зміна водної фауни та флори, зменшення рибних запасів; атмосфери –